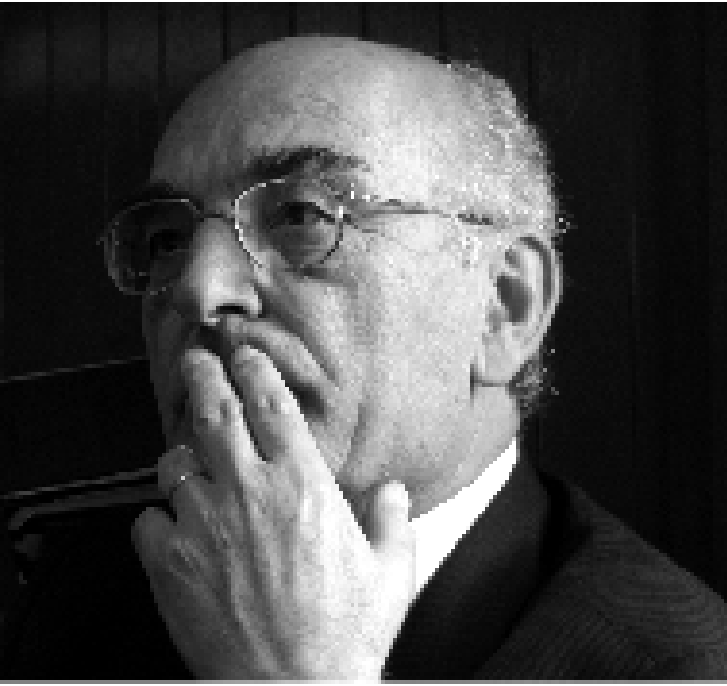

depreme karşı planlı ve akılcı hareket edilmeli

Röportaj: İlhan Ulusoy

Deprem ve kentleşme ilişkisi üzerine söyleşi yaptığımız Prof. Dr. Ruşen Keleş, deprem kuşağı üzerinde bulunan ülkemizde merkezi ve yerel yönetimlerin planlı, rasyonel ve akılcı bir şekilde hareket etmesi gerektiğini vurguladı.

17 Ağustos 1999 Marmara Depremi Kocaeli, Düzce, İstanbul, Yalova'da onbinlerce kişinin ölümüne neden oldu. 17 Ağustos Depremi'nin ardından depreme ilişkin tartışmalar da arttı. Bu tartışmaların pek çoğu 17 Ağustos'un ardından yaşanan hemen her depremde yenilendi. Van'da yaşanan depremlerin ardından şehrin adeta 'terk edilmesi' ve Çevre ve Şehircilik Bakanı Erdoğan Bayraktar'ın helikopterle 'Yeni Van' için yer tespitinde bulunması tartışmaların kentleşme açısından da ele alınması için vesile oldu.

Çevre ve Şehircilik Bakanı Bayraktar'ın helikopterle yaptığı tespitlerde 'kaya zemini olduğu için' seçtiğini iddia ettiği Ereğ Dağı eteklerindeki Kevenli köyü ve çevresine ilk itiraz Yüzüncü Yıl Üniversitesi Jeoloji Bölümü Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr. Onur Köse'den geldi. Köse seçilen bölgeden çok tehlikeli olan Ereğ Fayı'nın geçtiğini söyledi.

Hükümet düzeyinde depremlere yaklaşımın neredeyse hiç değişmediğini gösteren bir durum 'kentleşme' açısından da planlı bir yaklaşımın olmadığını gösteriyor.

Kentleşme konusundaki çalışmaları ile tanınan Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Öğretim Üyesi Ruşen Keleş ile depremler ve kentleşme konusunu görüştük.

Neredeyse her depremden sonra 'kentleşme ile deprem ilişkisi' yeniden tartışılıyor. Kentleşme ile deprem veya diğer doğal afetler arasındaki ilişkiyi nasıl özetleyebiliriz?

Deprem de içinde bulunduğu doğal afetler konusu tabii ki insan yerleşmeleri ile çok yakından ilgilidir. Hem kırsal alanlardaki yerleşimleri hem de kentsel alandaki yerleşimleri bütün doğal afetler çok yakından ilgilendiriyor. Burada önemli olan şey doğal afetlerin insan elinden çıkmış afet haline gelmesini önlemeye çalışmaktır. Bu da tabii hem kentleşme politikalarının oluşturulmasında hem yapı işlerinin düzenlenmesinde

Türkiye, belli arazilerden ve imara açılması gereken yerlerden rant elde etme, bunu paylaşırma kaygılarıyla gelişigüzel ruhsat verilmesi sonucunda pek çok can ve mal kaybına uğratılmıştır.

insan aklının, rasyonelliğin, planlı hareketin ön planda tutulmasını gerektirir.

Kentlerin yer seçimi ve kentlerin gelişmeleri konusunda merkezi ya da yerel yönetimler neler yapmalı?

Kentlerin yer seçiminde tabii ki tarihsel faktörler var. Fakat bir kez yerleşme yeri seçilmiş olan kentin imarında planlı hareket etme bir rehber olarak kullanılmazsa bundan kentler ve kentliler büyük ölçüde zarar görür. Şunu vurgulamak istiyorum. İmar planlarının yapılmasında depreme dayanıklılık ve risk faktörlerinin dikkate alınması gerekir. Bunların gereği gibi dikkate alındığını gösteren uygulamalar maalesef memleketimizde yok. Birkaç sene önce özellikle Marmara Depremi'nden sonra Türkiye'de bir takım uluslararası kuruluşların da desteği ile 'mikrozonlama çalışmaları' yapılmak istendi. Yani, depreme maruz kalma olasılığı yüksek olan yerler belirlenerek, imar planlarının yapılmasında bu araştırmaların, çalışmaların sağladığı verilerle imar planlarının yapılması gündeme geldi. Ama hayata geçirilmedi. Ne yazık ki, bugün dahi bir türlü çok duyarlı hesaplara dayalı imara planlama teknikleri bizde uygulanmamaktadır.

Bundan başka kent ne kadar büyüyecek, hangi istikamette büyüyecek, kentte yaşayan insanların oturdukları binaların yükseklikleri ne kadar olacak, ne türlü zemine bu binalar oturtulacak, gibi sorulara cevap veren güvenilir bir kentleşme politikası izlediğimizi söylemek zor.

İmar planı dışındaki adım ya da görevler nelerdir?

Merkezi hükümet yerleşme ve kentleşme politikasının temel ilkelerini belirlemek bunları politikalar haline getirmek sorumluluğu altındadır. Yerel yönetimler ebetteki özerk kuruluşlardır, ama onlar özellikle insan sağlığını mal ve can güvenliğini yakından ilgilendiren

bu konularda merkezi hükümetin belirlemiş olduğu genel politikalar çerçevesinde hareket etmek zorunda olacaklardır. Maalesef bu bir eşgüdüm gerektiren bir iş olduğu halde merkezi yönetimle yerel yönetimler arasında çok yakın bir koordinasyon gerektirdiği halde bunu yeterince sağlayabildiğimizi söylemek zor.

Son yıllarda çok dillendirilen hatta doğal afetlere karşı çözüm olarak önerilen 'kentsel dönüşüm' uygulamalarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

'Kentsel dönüşüm' denilince maalesef akla 30 katlı TOKİ binaları gelmeye başladı. Oysa TOKİ binalarının yerini aldığı gecekonduların deprem ve diğer doğal afetler karşısında çok daha korunaklı olduğu söylemek için kâhin olmaya gerek yok. Bu açıdan acaba 2 katlı derme çatma her türlü altyapıdan yoksun gecekondular mı depremden daha az zarar görür yoksa yanından geçerken üzerinize yıkılacakmış gibi bir izlenim veren 20-30 katlı TOKİ binaları mı? Elbette ki birinciler bu açıdan çok daha sağlıklıydı. Sadece deprem de değildir olay. Bildiğiniz gibi çok yanlış politikalar sonucunda biz nehir yataklarına, akarsu yataklarına, yapı yapılmaması gereken yerlere yapı izni verdik. Bunu belediyeler veriyor. Devlet de buna seyirci kalabiliyor maalesef.

Buradaki temel neden ranttır. Türkiye, belli arazilerden ve imara açılması gereken yerlerden rant elde etme, bunu paylaşırma kaygılarıyla gelişigüzel ruhsat verilmesi sonucunda pek çok can ve mal kaybına uğratılmıştır. Bunun örneklerini tekrar hatırlatmaya gerek olmadığını zannediyorum.

Sizin de belirttiğiniz gibi deprem dışındaki doğal afetlere karşı da hazırlıksız bir durum var. Benzer bir örnek Rize'de yaşandı. Kentleşme dışında hükümetin otoyol gibi bir tercihi selin afete dönüşmesine yol açtı...

Bunun pek çok benzeri var. Bunlar sadece ekolojik, peyzaj değerlerini tahrip etmekle kalmıyor, aynı zamanda insanlar açısından da tehlike yaratıyor. Rize dışında da örnekler var. Hata şuradan kaynaklanmaktadır. 'Yapı denetimi' konusu en çağdaş düşüncelerin ışığı altında ele alınarak bir çözüme varılması gereken önemli bir konudur ülkemizde. Fakat görüyoruz ki bu sağlanamıyor. Yapı denetimi çeşitli nedenlerle sağlanamıyor. O kadar ki binaya sadece ruhsat değil oturulabilmesi için bir de oturma izni (iskân raporu) verilir. Ruhsat alınmadan yapılan binalar büyük bir oranda. 'Kaçak yapı' dediğimiz yapıların konut stoğumuz içerisinde çok önemli bir yer tuttuğunu görüyoruz. Bunun yanı sıra oturma izni alınmadan içine girilip oturlan, konutlara çeşitli altyapı hizmetlerinin belediyeler tarafından sağlandığını gösteren örnekler var. Bu aslında suç;

kente karşı suç, çevreye karşı suç, insanlığa karşı suç. Şunu söyleyebilirim size: Bundan birkaç yıl önce ceza kanunumuz değiştirildi. Çevreye karşı suçlar diye bir bölüm eklendi. İmar kirliliğine yol açma suçu tarif edildi. Nedir bu suç diye baktığınız zaman şunu görüyorsunuz. Ruhsatsız binalara oturma izni vermek. Oturma izni verilen bu ruhsatsız binalara kent ve altyapı hizmetlerini götürmek. Bunları yapan kamu görevlilerinin savcılar tarafından izlenmesi ve yargı kurumları tarafından yargılanması gerekiyor. Fakat bunu yaptığımızı gösteren örnekler yok. Bu ancak olay olduktan sonra Van'da, Gölçük'te ya da başka yerde sorumlu kimdir diye kişilerin peşine sonradan düşülüyor. Hâlbuki önceden yapılması gereken çok ciddi insan sağlığını, özgürlüğünü ilgilendiren konulardır.

Ülkemizde sanayi kuruluşlarının %74'ü, barajların, yüzde 44'ü ve nüfusun yüzde 95'inin deprem tehdidi altında yaşadığı belirtiliyor. Bu durumda depremden 'kaçış' yok. Ne yapmak gerekir?

Evet, ülkemiz deprem kuşağı üzerinde bulunuyor. Ülkenin yüzde 90'dan fazla arazisi deprem kuşakları üzerinde bulunduğu için bu saydığımız yerleşmeler ister istemez oraya isabet ediyor. Bunu önleyemezsiniz. Ülkenizi buradan alıp başka yere götürmek mümkün olmadığına göre yapılacak şey o sanayi kuruluşlarını, o afete maruz olan doğal afetlerden zarar görmesi olasılığı yüksek olan kuruluşları planlarla daha az zarar görebilecek şekilde yerleştirmektir. Yapmamız gerektiği halde yapmadığımız şeylerden biri de maalesef budur.

Ama hala fayın üstüne nükleer tesis yapma isteği var...

Bu türlü tesislerin fay hatları yakınında veya üzerinde yapılmasından kaçınılması gerekir. Nükleer santraller başlı başına insan ve doğa için tehlike oluştururken, başka ülkeler bundan vazgeçip alternatif enerji kaynaklarına yönelirken nükleerde ısrar etmemek alternatif enerji kaynakları bulmak ve onlarla ilgili tesis

Van'dan göç edenlerin gittiği yerler Van'dan daha az tehlikeye maruz yerler değil çoğunlukla. Dolayısıyla ülke çapında kentleşme ve sağlam yapılaşma politikasının esaslarının belirlenmesi ve ciddi bir şekilde uygulanması gereklidir.

yapmak gerekir. Hele de yapılacak nükleer tesis fay hattına rastlıyorsa buna kesinlikle izin vermemek gerekir. Rivayet edilir ki bir eski başbakanın önüne getirilen projede fabrika kurulacak yer fay hattına rastlıyordu. Başbakan derki; plancılar o fay hattını biraz geriye çeksinler! Bu kadar gülünç durumlarla Türkiye karşı karşıya olmuştur.

Son olarak Van'da depremlerin ardından yaşanan göçü nasıl değerlendiriyorsunuz?

İnsanları yaşadıkları, doğdukları, büyüdükleri topraklardan koparmak zordur. Başka yerlere gitseler de yine akılları fikirleri Van'da kalacaktır. Van'a dönmekte olacaktır. Dolayısıyla Van'ı tekrar yaşanabilir bir yer haline getirmek lazım. Yeniden fay hattı üzerinde, tehlikeli yerlerde, kum üzerinde inşa etmekten kesinlikle kaçınmak gereklidir. Devlet gerekli bütün önlemleri almalıdır. Böylesi plansız bir göçün gidilen yerler açısından da sıkıntılı durumlar yaratması bir yana gidilen yerler Van'dan daha az tehlikeye maruz yerler değil çoğunlukla. Dolayısıyla ülke çapında kentleşme ve sağlam yapılaşma politikasının esaslarının belirlenmesi ve ciddi bir şekilde uygulanması gereklidir.

Ruşen Keleş

1932'de Trabzon'da doğdu. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1965'te doçent, 1971'de profesör oldu. Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde iki dönem (1971-1975) dekanlık yaptı. ABD ve Japonya'nın çeşitli üniversitelerinde araştırmacı ve konuk öğretim üyesi olarak bulundu. Ankara Üniversitesi SBF'de, ODTÜ'de, TODAİE'de Kentleşme, Yerel Yönetimler, Kentsel Siyaset, Çevre ve Konut Politikaları gibi dersler verdi. Halen AÜ SBF'de ve KKTC'de Doğu Akdeniz Üniversitesi'nde İşletme ve Ekonomi, Hukuk ve Mimarlık Fakültelerinde öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır.